

היום נלמד בעזרת ה':

דף קא

[ע"פ ביאור הכרותא]

רבי יהושע בן לוי אמר: "כל ימי עני רעים" - זה שדעתו קצרה. שנותן אל ליבו את כל דאגות חבירו, ודואג על כל מה שעתידי לבוא עליו.

"וטוב לב משתה תמיד" - זה שדעתו רחבה, שאינו שם כל כך את הדאגות אל ליבו.

ואמר רבי יהושע בן לוי: כתוב: "כל ימי עני רעים". ויש לתמוה: והאיכא שבתות וימים טובים, שאף עני מרוד אוכל בהם מעדנים!

אלא, הטעם שאף שבתות וימים טובים שלו רעים - היינו כדברי שמואל. דאמר שמואל: שינוי וסת [רגילות], שאוכל יותר ממה שהוא רגיל - תחלת חולי מעיים הוא. ששינוי זה גורם לו לחלות במעיו.

ולכן גם שבתותיו של העני רעים, כי זה שהוא אוכל מעדנים, שאינו מורגל בהם בימות החול, גורם לו חולי מעיים.

תנו רבנן: הקורא פסוק של שיר השירים, ועושה אותו כמין זמר, דהיינו, שאינו קורא את הפסוק לפי הטעמים, אלא בנגינה אחרת. ואף שעיקרו שיר הוא, אסור לעשותו כמין שיר.

וכן הקורא פסוק בבית משתאות בלא זמנו, דהיינו, שעושה משתה של חול, וקורא פסוקים בקול רם, לשחוק בהם עם בני המשתה -

מביא רעה לעולם. [אבל אם אומר ביום טוב פסוקים על הכוס, מעניינו של יום, מביא טובה לעולם].

והטעם, מפני שהתורה חוגרת שק, ועומדת לפני הקדוש ברוך הוא, ואומרת לפניו: רבונו של עולם! עשאוני בניך ככנור, שמנגנין בו לצים!

אמר לה הקדוש ברוך הוא לתורה: בתי, בשעה שישראל אוכלין ושותין - במה יתעסקו?

אמרה לפניו: רבונו של עולם! אם בעלי מקרא הן - יעסקו בתורה ובנביאים. ובכתובים.

אם בעלי משנה הן - יעסקו במשנה בהלכות ובהגדות.
ואם בעלי תלמוד הן - יעסקו בהלכות. ילמדו בהלכות פסח בחג הפסח, בהלכות עצרת בעצרת, ובהלכות חג באג.

העיד רבי שמעון בן אלעזר משום רבי שמעון בן חנניא: כל הקורא פסוק בזמנו, דהיינו, כפי שאמרנו לעיל, שקורא ולומד פסוקים ועניינים של פסח בפסח וכיוצא בזה - מביא טובה לעולם. שנאמר: "ודבר בעתו מה טוב".
שנינו במשנתנו: והלוחש על המכה וכו'.

אמר רבי יוחנן: מה ששנינו שהלוחש על המכה אין לו חלק לעולם הבא, היינו דווקא בלוחש על המכה ורוקק בה, שכך דרך המלחשים, לרקק לפני הלחש. והעושה כן אין לו חלק לעולם הבא, לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה. איתמר, רב אמר: אפילו אם רוקק, ולוחש את הפסוק "נגע צרעת כי תהיה באדם והוא אל הכהן" לשם רפואה, אף שאין בכך הזכרת שם שמים על הרקיקה, אין לו חלק לעולם הבא.

רבי חנינא אמר: אפילו אם רוקק ולוחש את הפסוק "ויקרא אל משה", שאין בו שם שמים, ואף אינו מזכירו לשם רפואה, אלא סבור הוא להנצל בזכות דברי תורה שהוא מזכיר, אסור ללוחשו.

תנו רבנן: סכין וממשמשין בבני מעיים של חולה בשבת, ואין בכך משום רפואה, משום שהוקשה סיכה לשתייה, והרי זה מותר כשתיה.

וכן לוחשין לחישת נחשים ועקרבים בשבת כדי שלא יזיקו, ואין בכך משום צידה. וכן מעבירין כלי על גב העין הכואבת בשבת, שכן הדרך, להניח כלי מתכת על עין חולה, כדי לקררה.

אמר רבן שמעון בן גמליאל: מה ששנינו שמעבירין כלי על גב העין, במה דברים אמורים - בכלי הניטל בשבת, כגון מפתח סכין וטבעת. אבל בכלי שאינו ניטל, דהיינו, כלי מוקצה - אסור.

ואין שואלין בדבר שדים בשבת. שכן הדרך כשמאבדין דבר, ששואלין במעשה שדים, והם מגידים להם. ואסור לעשות כן בשבת, משום "ממצוא חפצך". רבי יוסי אומר: אף בחול אסור לשאול בשדים, משום סכנה - וכדלהלן.

אמר רב הונא: הלכה כרבי יוסי, שאף בחול אסור.

ואף רבי יוסי לא אמרה [שאסור אף בחול] - אלא משום סכנה.

כי הא דרב יצחק בר יוסף דהיה שואל בשדים, וביקש השד להזיקו, ונעשה לו נס, ואיבלע בארזא [נבלע בארז], ולאחר מכן שוב אתעביד ליה ניסא [נעשה לו נס],

פקע ארזא ופלטיה [פקע הארז, ופלטו החוצה].

תנו רבנן: סכין וממשמשין בבני מעיים בשבת, ובלבד שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול.

היכי עביד?

רבי חמא ברבי חנינא אמר: משנה מהדרך שרגיל בחול. שבחול רגילים למשמש ואחר כך לסוך, ולכן בשבת משנה את הסדר, וסך - ואחר כך ממשמש.

רבי יוחנן אמר: סך וממשמש בבת אחת.

תנו רבנן: שרי שמן [מעשה שדים ששואלין על ידי שמן], ושרי ביצים [מעשה שדים ששואלין על ידי שפופרת של ביצה] - מותרין לשאול בהן.

אלא שנמנעו מלשאול בהן - מפני שמכזבין בתשובותיהם.

דרך העושים מעשה שדים, שלוחשין על שמן שבכלי, ואין לוחשין על שמן שביד, משום שאינו מועיל.

לפיכך סכין משמן שביד, כי אין לחוש שנעשה בו מעשה שדים, ואין בו סכנה.

ואין סכין משמן שבכלי, מחשש מעשה שדים.

רב יצחק בר שמואל בר מרתא איקלע להווא אושפיזא.

אייתי ליה מישחא במנא.

שף [סך שמן על פניו] - נפקן ליה צימחי באפיה [יצאו לו אבעבועות בפניו], מחמת כשפים.

נפק [יצא רב יצחק בר שמואל] לשוק.

חזיתיה היא איתתא [ראתה אותו אשה אחת], אמרה: זיקא דחמת [רוח של שד ששמו חמת] קא חזינא הכא [אני רואה כאן] על פניך.

עבדא ליה מלתא ואיטיסי [עשתה בו אותה אשה דבר - ונתרפא].

אמר ליה רבי אבא לרבה בר מרי: כתיב: "כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך, כי אני ה' רפאך". וכי מאחר שלא שם הקדוש ברוך הוא מחלה

בישראל - רפואה למה? לשם מה צריך רפואה?

אמר ליה: הכי אמר רבי יוחנן: מקרא זה מעצמו נדרש. שנאמר בתחילת הפסוק:

"ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך". והיינו, אם תשמע לקול ה' - לא

אשים עליך מחלה. ואם לא תשמע לקול ה' - אשים עליך מחלה. וזה מה שנאמר

בסוף הפסוק, שאף על פי כן, אף שאשים עליך מחלה - "כי אני ה' רפאך", תהיה

לך רפואה.

אמר רבה בר בר חנה: כשחלה רבי אליעזר, נכנסו תלמידיו לבקרו. אמר להן: חמה עזה יש בעולם [על עצמו אמר, שכעס עליו הקדוש ברוך הוא, והכביד חליו].

התחילו הן, התלמידים, בוכין, ורבי עקיבא משחק [צוחק].

אמרו לו: למה אתה משחק?

אמר להן: וכי מפני מה אתם בוכים?

אמרו לו: אפשר ספר תורה [כינו כך את רבי אליעזר רבם] שריו בצער, ולא נבכה? אמר להן: לכך אני משחק. כל זמן שאני רואה את רבי שאין יינו מחמיץ, ואין פשתנו לוקה, ואין שמנו מביאש, ואין דובשנו מדביש [מתקלקל ונעשה צלול מחמת חמימות], כלומר, שהיתה הצלחה בכל מעשיו, אמרתי: שמא חס ושלום קיבל רבי עולמו [כל שכרו] בחייו.

ועכשיו שאני רואה את רבי בצער – אני שמח, כי זו ראייה שלא קיבל את כל שכרו בעולם הזה, אלא שכרו שמור לו לעולם הבא.

אמר לו רבי אליעזר לרבי עקיבא: עקיבא! היאך אתה אומר שאני סובל מחמת עוונותי? כלום חיסרתי מן התורה כולה?!

אמר לו רבי עקיבא: לימדתנו רבינו: "כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא".

תנו רבנן: כשחלה רבי אליעזר, נכנסו ארבעה זקנים לבקרו. ואלו הם: רבי טרפון, ורבי יהושע, ורבי אלעזר בן עזריה, ורבי עקיבא.

נענה רבי טרפון ואמר לרבי אליעזר: טוב אתה לישראל מטיפה של גשמים. שטיפה של גשמים – בעולם הזה. ורבי, בעולם הזה – ובעולם הבא.

נענה רבי יהושע ואמר: טוב אתה לישראל יותר מגלגל חמה. שגלגל חמה – בעולם הזה [אבל לעתיד לבוא המאורות מתחדשין]. ורבי, בעולם הזה – ובעולם הבא.

נענה רבי אלעזר בן עזריה ואמר: טוב אתה לישראל יותר מאב ואם. שאב ואם – בעולם הזה. ורבי, בעולם הזה – ובעולם הבא.

נענה רבי עקיבא ואמר: חביבין יסורין, שמכפרין הם על העוונות.

אמר להם רבי אליעזר לתלמידיו: סמכוני, ואשמעה דברי עקיבא תלמידי, שאמר חביבין יסורין.

אמר לו לרבי עקיבא: עקיבא, זו, דבר זה, שחביבין יסורין, מנין לך? אמר: מקרא אני דורש: "בן שתיים עשרה שנה מנשה במלכו, וחמשים וחמש שנה מלך בירושלים וגו', ויעש הרע בעיני ה'".

וכתיב: "גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיה מלך יהודה". והיינו, שתלמידי חזקיה כתבו את ספר משלי. מוכח שהיה חזקיה מלמד את כולן.

וכי חזקיה מלך יהודה לכל העולם כולו לימד תורה, ולמנשה בנו לא לימד תורה? בודאי שאכן לימד גם את מנשה בנו תורה!
אלא: מכל טורח שטרח בו, ומכל עמל שעמל בו ללמדו תורה, לא העלהו למוטב - אלא יסורין.

שנאמר: "וידבר ה' אל מנשה ואל עמו - ולא הקשיבו, ויבא ה' עליהם את שרי הצבא אשר למלך אשור, וילכדו את מנשה בחחים, ויאסרוהו בנחשתים, ויוליכהו בכלה".

וכתיב: "וכהצר לו [כשהיה צר לו, למנשה] חלה את פני ה' אלהיו, ויכנע מאד מלפני אלהי אבותיו, ויתפלל אליו, ויעתר לו, וישמע תחנונו, וישיבהו ירושלים למלכותו, וידע מנשה כי ה' הוא האלהים".

הא למדת - שחביבין יסורין. שרק על ידי יסורין שנתיישר, חזר מנשה בתשובה.

תנו רבנן: שלשה באו בעלילה. כלומר, שלא באו לבקש מאת ה' בתפילה, אלא באו על הקדוש ברוך הוא בעלילה וטענה. שאמרו דברים של נצחון, שאין להם תשובה.

אלו הן: קין, עשו, ומנשה.

קין - דכתיב: "גדול עוני מנשוא". אמר לפניו [לפני הקדוש ברוך הוא]: רבוננו של עולם! כלום גדול עוני יותר מששים ריבוא של ישראל שעתידין לחטוא לפניך, ובכל זאת אתה סולח להם?

עשו - דכתיב: "הברכה אחת היא לך אבי". כלומר, וכי לא נותרה לך ברכה לברכני? ותשובה ניצחת השיבו, ועלתה לו.

מנשה - שבתחילה קרא לאלוהות הרבה, ורק לבסוף, כשראה שלא הועילו לו כל אותן אלוהות, קרא לאלהי אבותיו [זוהו שנאמר: "ויכנע לפי ה' אלקי אבותיו"]. משמע שעד עתה נכנע לפני אלוהות אחרות]. וזהו שבא בעלילה. שאמר לקדוש ברוך הוא: אם לא תושיעני, מה הועיל לי שקראתי לך יותר משאר אלוהות?

שינו במשנתנו: אבא שאול אומר אף ההוגה את השם באותיותיו וכו'.

תנא: וזה ששינו שההוגה את השם באותיותיו אין לו חלק לעולם הבא, היינו בגבולין. אבל במקדש לא, שהרי היו מכרכים בשם המפורש. ובלשון עגה [בלשון לע"ז], אפילו במקדש אסור להגות.

שנינו במשנתנו: **שלשה מלכים וארבעה הדיוטות וכו'.**

תנו רבנן: ירבעם - שריבע עם. דהיינו, שריבץ את ישראל לארץ - והשפילם.
דבר אחר: ירבעם - שעשה מריבה בעם על ידי עבודה זרה. שזה עובד, וזה מוחה בידו, ובאין לידי מחלוקת.

דבר אחר: ירבעם - שעשה מריבה בין ישראל לאביהם שנשמים.

בן נבט - בן שניבט [שראה דבר בחלום, והיה סבור שהוא מביט יפה ומבין מה שהוא רואה]. ובאמת **לא ראה** היטב, אלא טעה. כדאמרינן להלן.

תנא: הוא נבט, הוא מיכה, הוא שבע בן בכרי.

נקרא **נבט** - על שם **שניבט ולא ראה**, כדאמרינן לעיל.

נקרא **מיכה** - על שם **שנתמכרך בבנין** של מצרים, שנתנוהו בבנין במקום לבנה. כפי שמצינו באגדה, שאמר לו משה לקדוש ברוך הוא: "אתה הרעות לעם הזה", שעכשיו אם אין להם לבנים, משימין בניהם של ישראל בבנין! אמר לו הקדוש ברוך הוא: קוצים הם מכלין [המצרים]! שגלוי וידוע לפני, שאילו יחיו אותם ילדים, יהיו רשעים גמורים.

ואם אינך מאמין, הוצא אחד מהם, ותראה מה יהיו מעשיו לבסוף.

הלך משה, והוציא את מיכה, שהרע לבסוף לישראל.

ומה שמו האמיתי - שבע בן בכרי שמו.

תנו רבנן: שלשה ניבטו ולא ראו [דהיינו, צפו למרחוק, מה שעתיד להיות לעתיד, וטעו]. **ואלו הן אותם שלשה: נבט, ואחיתופל, ואיצטגניני פרעה.**

נבט - מה צפה וטעה?

ראה אש שיוצאת מאמתו. הוא סבר, שזהו סימן שאיהו **מליך** [שהוא עצמו ימלוך], ולכן נתאמץ שבע בן בכרי [שהוא נבט, כפי שהובא לעיל], וקיבץ אליו את כל ישראל, והיה רוצה למלוך [כפי שמסופר בספר שמואל ב', פרק כ].

ובאמת **לא היא**, אין הדבר כפי שהוא סבר. אלא, מה שראה - **ירבעם הוא זנפק מיניה** [יצא ממנו], ונעשה מלך.

אחיתופל - מה צפה וטעה?

ראה צרעת שזרחה לו על אמתו. הוא סבר שזהו סימן שאיהו **מלך** [שהוא ימלוך], ולכן נעשה יועץ לאבשלום, כדי שתיסוב המלכות מדוד לאבשלום. ובין כך ובין כך - תעבור המלוכה אליו [כפי שמסופר בספר שמואל ב', פרק טו].

ובאמת **לא היא**, אלא, מה שראה - **בת שבע בתו הוא, זנפקא מינה שלמה** [שיצא ממנה שלמה] המלך.

איצטגניני פרעה - מה צפו וטעו?

דאמר רבי חמא ברבי חנינא: מאי דכתיב: "המה מי מריבה"?
המה, אותם מים, הם אלו שראו איצטגניני פרעה - וטעו בדבר, ולא הבינוהו אל
נכון.

ראו האיצטגנינין שמושיעין של ישראל - במים הוא לוקה. אמר פרעה על פי
עצתם: "כל הכן הילוד היארה תשליכהו", כי סברו שבכך ילקה במים.
והן לא ידעו, שעל עסקי מי מריבה הוא לוקה. שמחמת העוון של מי מריבה,
שאמר משה לבני ישראל כשהוציא להם מים מן הסלע: "שמעו נא המורים" - לא
יכנס לארץ.

ומנא לן דלא אתי ירבעם לעלמא דאתי [ומנין לנו שלא יבוא ירבעם לעולם הבא]?
דכתיב: "ויהי בדבר הזה לחטאת בית ירבעם ולהכחיד ולהשמיד מעל פני אדמה".
וכך נדרש המקרא:

"להכחיד" - בעולם הזה.

"ולהשמיד" - לעולם הבא.

אמר רבי יוחנן: מפני מה זכה ירבעם למלכות?

מפני שהוכיח את שלמה, כפי שמסופר להלן.

ומפני מה נענש ירבעם?

מפני שהיה לו להוכיח את שלמה בצנעה, בינו לבין עצמו. ולא עשה כן, אלא
הוכיחו ברבים - וביישו.

שנאמר: "וירבעם בן נבט וגו' עבד לשלמה וירם יד במלך. וזה הזכר אשר הרים יד
במלך שלמה, בנה את המלוא, סגר את פרץ עיר דוד אביו".

אמר לו ירבעם למלך שלמה: דוד אביך פרץ פרצות בחומה, כדי שיעלו ישראל
לרגל, ויכנסו בריוח. ואתה גדרת אותם [את אותן פרצות], כדי לעשות אנגריא
[שעל ידי שיכנסו כולם בשערים, ידעו מי ומי הנכנסים, ויוכלו לגבות מכולם מס]
לצורך אשתך, בת פרעה!

והיינו דכתיב: "בנה את המלוא, סגר את פרץ עיר דוד אביו", שהוכיח את שלמה על
שבנה ומילא את כותל החומה, וסגר את הפרצות שפרץ דוד בחומה.

ומאי האי דכתיב: "וזוה אשר הרים יד במלך"?

אמר רב נחמן: שחלץ ירבעם את תפיליו בפניו של המלך. והיה לו לפנות לצד
ולחלוץ שם מחמת אימת המלכות. ובכך התחיל ירבעם במרד, להראות שאינו נוהג
כבוד במלך.

אמר רב נחמן: גסות הרוח שהיה בו בירבעם - טרדתו מן העולם.

שנאמר: "ויאמר ירבעם בלבו: עתה תשוב הממלכה לבית דוד. אם יעלה העם הזה לעשות זבחים בבית ה' בירושלים, ושב לב העם הזה אל אדניהם אל רחבעם מלך יהודה והרגני, ושב אל רחבעם מלך יהודה".

אמר ירבעם בלבו: גמירי [הלכה למשה מסיני היא], דאין מותרת ישיבה בעזרה - אלא למלכי בית יהודה בלבד. אבל כל שאר העם, ואף מלכים אחרים, אינם רשאים לשבת שם.

וכיון דחזו ליה לרחבעם דיתיב, ואנא קאימנא [כיון שיראו העם שרחבעם יושב ואני עומד], סברי: הא מלכא, והא עבדא [יסברו: זה שיושב - הוא המלך. וזה שעומד - הוא עבד].

ואי יתיבנא - מורד במלכות הואי, וקטלין לי, ואזלו בתריה [ואם אשב בעזרה, אחשב מורד במלכות, ויהרגוני, וילכו העם אחרי רחבעם].

מיד: "ויועץ המלך, ויעש שני עגלי זהב, ויאמר אלהם: רב לכם מעלות ירושלים! הנה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים. וישם את האחד בבית אל, ואת האחד נתן בדן".

מאי "ויועץ", במי וכיצד התייעץ ירבעם?

אמר רבי יהודה: שהושיב את העם באופן כזה שהושיב רשע אצל כל צדיק.

אמר להו: חתמיתו על כל דעבידנא [האם תחתמו על כל מה שאעשה]?

אמרו ליה: הין [כן].

אמר להו: מלכא בעינא למיהוי [רצוני להיות מלך].

אמרו ליה: הין. אנו מסכימים לדבר.

אמר להם: כל דאמינא לכו עבידתו [כל מה שאומר לכם תעשו]?

אמרו ליה: הין.

אמר להם: ואפילו אם אומר לכם למפלח [לעבוד] לעבודה זרה?

אמר ליה צדיק: חס וחלילה!

אמר ליה רשע לצדיק: סלקא דעתך דגברא כירבעם פלח לעבודה זרה [וכי תעלה

על דעתך שאדם נכבד כירבעם יעבוד עבודה זרה]!?

אלא למינסינהו הוא דקא בעי, אי קבליתו למימריה [אלא ודאי רק לנסותנו הוא

מתכוין, אם נקבל את כל דבריו].

וכך היו מטעים הרשעים את הצדיקים, עד שחתמו כולם על הדבר. ושוב לא היו

יכולים לחזור בהם.